https://doi.org/10.36007/5390.2026.459

A DÍSZÍTŐFESTÉS SZEREPE A NEMZETI IDENTITÁS KIALAKÍTÁSÁBAN ÓVODÁSKORBAN

THE ROLE OF DECORATIVE PAINTING IN THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY

IN PRESCHOOL AGE

Anna REHO[10]

ABSTRACT *This study focuses on the importance of shaping national identity in early childhood education, with special attention to the multicultural environment of Transcarpathia. Preschool education offers multiple opportunities for fostering national identity, particularly through the conscious use of decorative arts. The theoretical framework of the article outlines the main characteristics, symbolism, similarities, and differences of Ukrainian and Hungarian folk painting traditions. In the empirical part, a 23-item questionnaire was distributed among 85 preschool teachers working in Hungarian-language kindergartens in Transcarpathia. The results indicate that teachers primarily use painting and drawing, integrating Hungarian motifs more frequently, while Ukrainian elements appear less often. According to the respondents, decorative arts are an effective tool in developing children's national identity, although there is a clear need for modern methodological materials and professional training to enhance practical implementation.*

KEYWORDS: *national identity, preschool education, decorative arts, folk painting, Ukrainian and Hungarian motifs, multicultural environment, Transcarpathia*

BEVEZETŐ. A nemzeti identitástudat megalapozására és alakítására talán soha nem volt jobban szükség, mint napjainkban, amikor az ukrán társadalom nehéz történelmi kihívásokkal szembesül, különös jelentőséget kap a fiatal generáció nemzeti tudatának, polgári identitásának és saját gyökerei iránti tiszteletteljes hozzáállásának kialakítása.

Kárpátalja – többnemzetiségű régió, ahol 12 900 km² területen éltek és élnek együtt ukránok, magyarok, románok, oroszok, romák, szlovákok, németek és más etnikai csoportok, melyek ezt a régiót egyedivé és különlegessé teszik. Kárpátalja lakosságának egyik jellemző vonása mindig a multinacionális jellege volt. Ezt bizonyította a 2001-es népszámlálás eredménye is, miszerint Kárpátalja területén több mint 100 féle nemzetiség élt. Kárpátalját földrajzi fekvése tette egyedivé. Az északi és észak-keleti belső határainál Lviv és Ivano-Frankivszk megyékkel szomszédos, a külső határainál pedig délről Romániával, délnyugatról Magyarországgal, nyugatról Szlovákiával, északnyugatról pedig Lengyelországgal határos. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy Kárpátalján évszázadokon keresztül mindig is a figyelem középpontjában volt az a fajta nevelés, mely a nemzeti, multikulturális, hazafias és más nemzetiségek toleráns elfogadására irányult (Reho, 2018).

[10] Dr. Anna Reho (PhD) a pedagógiai tudományok kandidátusa, docens. A Kárpátaljai Pedagógus-Továbbképző Intézet Óvodai-, Elemi és Inkluzív Oktatás Tanszékének a tanszékvezetője anna.reho26@gmail.com

A háborús időszakban Ukrajnában nőtt a belső menekültek száma. Nehéz megmondani, hogy hány ideiglenes menekültet fogadott be Kárpátalja, de azok csaknem egyharmada gyermek (Anna Reho & Piroska Demény, 2024). A háború Oroszország és Ukrajna között már több mint tizenegy éve tart. 2014. február 20-án kezdődött a Krím-félsziget megszállásával, majd 2022. február 24-én Oroszország teljes körű inváziójával folytatódott.

A belső és külső migráció jelentős hatással van Kárpátalja népességének nemzetiségi összetételére is. Az etnikai magyarok nagy része Magyarországra költözött és Kárpátalja területére sok ember érkezett Ukrajna keleti részéről, akik oroszul beszélnek. Bár ukránnak vallják magukat, mégis, a hosszú éveken át tartó orosz nyomás alatt az identitásukban szakadás történt. Sokan nem tesznek különbséget az orosz és az ukrán nemzetiség között.

Mivel az etnikai identitás első jelei körülbelül négyéves korban jelennek meg, ezért ajánlatos ebben a korosztályban elkezdeni az etnikai és vallási toleranciára, a szülőföld szeretetére, a honfitársak tettei iránti büszkeségre és tiszteletre való nevelést (Reho, 2018).

Az óvodai oktatási intézmények oktatáspolitikájának egyik prioritása a 2025/2026-ös tanévben, amelyet az „Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériumának stratégiai terve 2027-ig: kisgyermekek és óvodások oktatása” című dokumentumban határoztak meg, az óvodások társadalmi és polgári kompetenciáinak fejlesztésére szolgáló új, hatékony módszerek keresése (A Nemzeti Oktatási Minisztérium, 2025).

Ez a tulajdonság a gyermekek nemzeti identitásának megerősítésére, országukról alkotott pozitív kép kialakítására, aktív állampolgári magatartás formálására, a családhoz, mint népük, történelmük, hagyományaik és kultúrájuk részéhez való értékes viszonyulás létrehozására irányuló célzott erőfeszítések eredményeként alakul ki.

A nemzeti emlékezet nem csupán a múlt eseményeinek ismeretét jelenti. Ez egy érzelmileg színezett kép a közös történelemről, hősökről, szimbólumokról, hagyományokról, nyelvről.

A nemzeti szocializáció korai szakaszában a család szerepe meghatározó, azonban nem mondhatunk le az óvodai megalapozás lehetőségeiről sem.

A nemzeti nevelés sajátosságainak vizsgálata a népművészet eszközeivel óvodások számára kimeríthetetlen, hiszen a népművészet hatással van az óvodások nemzeti identitásának kialakulására, érzelmi világuk fejlődésére, a szülőföld, a föld és a hazájuk iránti szeretet nevelésére.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS. A nemzeti nevelés szorosan kapcsolódik a hazafias neveléshez. A nemzeti-hazafias nevelés kérdése nem új az ukrán pedagógiai tudomány számára, számos hazai tudós, például G. Vascsenko, B. Grinchenko, M. Grushevsky, O. Dukhnovich, K. Ushinsky, S. Rusova és mások szentelt neki kutatásokat. Az ukrán nemzeti-hazafias nevelés elméleti alapjait olyan ukrán tudósok, történészek, pedagógusok, pszichológusok kutatásai fektették le, mint például M. Boryshevsky, D. Vikonska, D. Dontsov, O. Kulchytsky, Yu. Lypa, V. Moskalets, G. Filipchuk, D. Chizhevsky, M. Shlemkevych, V. Yaniv, Ya. Yarema és mások. Munkáikban meghatározták azt a koncepciót, hogy a hazafias nevelés a nemzeti nevelés középpontjában áll.

A gyermekek hazafias nevelésének jogi alapja számos állami dokumentumban megfogalmazódott, nevezetesen: Ukrajna „Az oktatásról” szóló törvényében (2017) és „Az óvodai oktatásról” (2024), Ukrajna oktatásának fejlesztésére vonatkozó nemzeti stratégiában a

2021-ig tartó időszakra (2013), a nemzeti-hazafias nevelés koncepciójában (2019), az óvodai oktatás alapvető komponenseiben (2021) stb. Az óvodáskorú gyermekek hazafias nevelésének alapjai a Nemzeti Oktatási Minisztérium 2022. június 10-i 1/6267-22. számú „Néhány kérdés a nemzeti-hazafias nevelésről az ukrán oktatási intézményekben" című levelében vannak leírva. A 2021-ben elfogadott, megújított állami óvodai oktatási szabvány – annak alapvető összetevőjében – nagyobb hangsúlyt fektet az óvodások társadalmi és polgári kompetenciájának fejlesztésére. Ez meghatározza a gyermek személyes tulajdonságainak, társadalmi érzéseinek, hazája iránti szeretetének megnyilvánulási képességét; a gyermekek közösségeiben, a közösségben, a társadalomban általában zajló társadalmi eseményekben való aktív részvételre való készségét.

A cikk célja feltárni a nemzeti identitás kialakulásának lehetőségeit óvodáskorú gyermekeknél a díszítőművészetek segítségével a kárpátaljai óvodákban.

EREDMÉNYEK. A nemzeti-hazafias nevelés célja a nemzeti nevelés koncepciójában világosan megfogalmazásra került, és úgy definiálható, mint „a társadalmi tapasztalatok, a nép szellemi kultúrájának gazdagsága, nemzeti mentalitásának, világnézeti sajátosságainak és ennek alapján az ukrán állampolgár személyiségjegyeinek kialakítása, amelyek magukban foglalják a nemzeti öntudatot, a fejlett szellemiséget, az erkölcsi, művészeti-esztétikai, jogi, munkaügyi, fizikai, ökológiai kultúrát, az egyéni képességek és tehetség fejlesztését" (Mykhalchenko, 2021, 19 old).

A „patriotizmus" (hazafiasság) fogalmának értelmezésében leginkább N. Voloshyna meghatározása imponál nekünk: „Születési helyének, állandó lakóhelyének (kis hazájának) és országának (széles értelemben vett hazájának) tisztelete, szeretete és ápolása. Ez az érzés a szellemi-esztétikai fejlődés során keletkezik és fejlődik, egyre inkább szocializálódva és gazdagodva" (Voloshyna, 2009, 72 old.).

Az identitásfogalom két forrásból táplálkozik: a személyes (pszichológiai) és a szociális (történelmi) azonosságtudatból. Az identitástudat magyar kutatója a kettő szerves kapcsolatára utalva megállapítja, hogy: „A személyes identitás tudata, az éntudat (öntudat) nem jöhet létre másként, mint a társadalmi identitás ilyen vagy olyan felépítése révén" (Péter, 2025, 116 old.). A személyes és társadalmi identitás elválaszthatatlanul összefonódik, így az önazonosság felépítéséhez a társadalmi identitástudat egyidejű alakítására is szükség van.

A nemzeti identitás olyan személyiségbeli képződmény, amely az egyén önazonosságának fontos alkotóeleme, ugyanakkor amely sokoldalúan kihat az ember további nevelődésére, fejlődésére, teljes életútjára. A nemzettudat alatt a személyes kapcsolatok körénél tágabb, nagyobb közösséghez való tartozás tudatosulását értjük (Péter, 2025).

A múlt szellemi örökségének megőrzése, tudatosítása és aktualizálása közvetlenül befolyásolja a nemzeti identitás kialakulását, az erkölcsi és hazafias érettség szintjét, valamint a nemzet szellemi erejét. Éppen ebben a kontextusban a kulturális örökség nemcsak a történelmi emlékezet forrása, hanem a nemzeti méltóság és a társadalom stabilitásának megerősítő tényezője is.

O. Vyshnevskyi szerint éppen az óvodáskor a „hazafiasság bölcsője" (Vyshnevskyi, 2014, 6 old.). A tudós a nemzeti öntudat fejlődésének első szakaszaként az egyén korai etnikai-területi öntudatának szakaszát nevezi meg – annak etnikai hovatartozásának kialakulását, amikor a „hazafiasság gyökerei" megalapozódnak (Vyshnevskyi, 2014, 6 old.). Az óvodáskor végső

szakasza lehetőséget nyújt a személyiség társadalomhoz, szülőföldjéhez, népe kultúrájához való viszonyának kialakítására. Az óvodások megismerik a család és a nép kulturális és anyagi értékeit, megértik az ember kapcsolatát a múlt és a jövő generációival, érdeklődést mutatnak a családi és népi hagyományok iránt.

A gyermekek nevelésében jelentős szerepet játszanak a népi hagyományok, tapasztalatok, szokások, nézetek, viselkedési normák, amelyek történelmileg alakultak ki és generációról generációra öröklődnek (tisztelni az időseket, gondoskodni a gyermekekről, megünnepelni a jeles napokat stb.). A hagyományokhoz szorosan kapcsolódnak a népszokások – a bevett viselkedési szabályok; az, ami megszokottá, elismertté, szükségessé vált; a népi hagyományok megnyilvánulási formája (hogyan kell üdvözölni egymást, hogyan kell vendégségbe menni stb.).

A gyermekkor az intenzív érzelmi fejlődés időszaka, tele élénk benyomásokkal és élményekkel, amelyek hosszú időre bevéződnek az emlékezetbe, és az egyén lelki világának szerves részévé válnak. Ebben az időszakban alakulnak ki az első asszociációk az otthonnal, a születési és felnövés helyével kapcsolatban. Óvodáskorban alakulnak ki az identitás alapvető fogalmai – „ki vagyok", „honnan jövök", „mit jelent számomra a haza". Ez a korosztály különösen alkalmas a nemzeti-kulturális képek, szimbólumok, hagyományok, mesék és rituálék elsajátításához, amelyek később a nemzeti öntudat kialakulásának alapját képezik. Az érzelmi telítettség és a képzeletbeli élénkségnek köszönhetően ezek az elemek mélyen gyökereznek a gyermek pszichéjében, befolyásolva annak értékrendjét és elősegítve a hazafias érzelmek kialakulását.

A nemzeti nevelés – a nép által létrehozott nézetek, meggyőződések, eszmék, ideálok, hagyományok, szokások rendszere, amelynek célja a fiatalok világnézeti tudatosságának és értékrendjének formálása, a társadalmi tapasztalatok és az előző generációk örökségének átadása (Mykhalchenko, 2021).

Az emberiség történetében úgy alakult, hogy minden nép generációról generációra átadja tiszteletét és szeretetét szülőföldje iránt, tiszteletét történelmi múltja és hagyományai iránt, élettapasztalatát, a mesterség titkainak ismeretét stb. Így alakul ki egy nemzet, egy nép anyagi és szellemi kultúrájának története, így formálódik a hazafisága.

A díszítőművészetek – a szellem megtestesülése tárgyakban, ami lényegében a nép etnokulturális létezésének környezete, amely összeköti az embert a természettel, a jelen számára jön létre és örökségként marad az utódokra.

V.O. Sukhomlynskyi írja: „... a gyermeki rajz, a rajzolás folyamata a gyermek szellemi életének része. A gyermekek nem egyszerűen átviszik a papírra a körülöttük lévő világot, hanem ebben a világban élnek, belépnek ebbe a világba, mint a szépség teremtői, és élvezik azt." (Sukhomlynskyi, 1977).

Az erkölcsi fogalmak és az egyén érzései elválaszthatatlanok az érzelmességétől. A gyermek minden tevékenysége élénk érzelmi megnyilvánulásokkal jár, amelyek befolyásolják fejlődését. A kisgyermekek harmonikus fejlődésének hatékony eszköze a kreatív tevékenységekbe való bevonás: képzőművészet, zene, színház, művészeti nyelv. Ezek a gyermekek tevékenységi formái hozzájárulnak a gyermek érzelmi világának gazdagításához, a folyamat és az eredmény örömet, lelkesedést és inspirációt vált ki. A gyermekkori élénk érzelmek megjelenése általában megelőzi a kreativitás elemeinek kialakulását.

A gyermekek sokoldalú fejlődésének egyik hatékony eszköze a népi kultúra részét képező díszítőművészet. A díszítőművészet alkotásainak jellegzetes vonása a színgazdagság és a dekorativitás. A népművészek alkotásait merész, gyakran kontrasztos színkombinációk jellemzik, amelyek rendkívül vonzóvá teszik őket. Nagy jelentőséggel bír az ornamentika.

Az ornamentika egy tudatosan létrehozott minta, amelynek elemei ritmikusan ismétlődnek. Az ornamentika fő jellemzője a ritmus.

A díszítőművészet a kreatív tevékenység forrása.

Az ornamentális kompozíciók formáinak és tartalmának gondos összehangolása arra késztet minket, hogy a dekoratív és iparművészetben folyamatosan keressük és határozzuk meg azokat a színes és hozzáférhető képeket, amelyeket az óvodáskorú gyermekek esztétikai és erkölcsi formálásának gyakorlatában alkalmazhatunk. A népi festmények és ornamentikák motívumainak kiválasztásakor, amelyek a gyermekek munkáiban megjelennek, figyelembe veszik a képalkotási technika elérhetőségét, a mintákban megjelenő képek kifejezőerejét. A népi ornamentika motívumait felhasználó munkák során a gyermekek megtanulják megérteni a művészi általánosítás elveit, megismerik a dekoratív képek technikáit, megtanulják összehasonlítani a formákat, méreteket, az elemek elhelyezkedését a tárgy síkján.

A díszítőművészet a gyermek számára a legkönnyebben elérhető spirituális forma, ez az első lépés a művészi stílus elsajátításában.

A díszítőművészet a különböző népek kultúrájának sajátossága, megtestesíti az etnikum lelkét, körülveszi az embert mindennapi életében és az ünnepek során. Ezért éppen a dekoratív művészet áll minden emberhez a legközelebb, ez lehet az egyén művészi fejlődésének alapja, mivel egyrészt a múltat tükrözi, másrészt a népművészetben az évszázadok során olyan kreatív módszerek alakultak ki, amelyek a kortárs népművészet fejlődésének alapját képezik. Ennek a művészetnek pozitív jellemzője, hogy a gyermekeket a mindennapi életbe szervesen beépülő különböző formák révén vonzza a szép dolgokhoz.

A gyermeknevelésének a mai óvodában, tudományos módszertanon kell alapulnia és az általános emberi erkölcsi értékekre, valamint a nemzeti hagyományokra kell irányulnia (Kysil, 2016), (A Nemzeti Oktatási Minisztérium, 2022), (Mykhalchenko, 2021).

A művészet nevelő hatása a személyiségre már korai életkorban megkezdődik (Tóth-Bakos & Csehiova, 2023, Csehiová & Tóth-Bakos, 2022). A saját népe iránti szeretet, a hősiesség, a jó iránti szeretet és a rossz iránti gyűlölet már egy nagyon kis gyermek tudatában is megjelenik az első mesék, dalok, rajzok hatására. A művészet megtanítja az embert arra, hogy helyesen értse meg a felemelő és szép érzelmeket, amelyekre az embernek szüksége van. A műalkotások az egyik legfontosabb eszközei a személyiség kultúrájának, oktatási szintjének és általános intellektuális fejlődésének alakításában.

A nemzeti művészet pozitív jellemzője, hogy a gyermekeket különböző formákkal vonzza a szépséghez, amelyek organikusan beépülnek a mindennapi életbe, a háztartásba, a ruházkodásba, a családi otthonba – festett díszes tányérok, fából faragott tárgyak, agyagból készült művészeti alkotások, ruhadíszek, különböző típusú szövetek stb. formájában.

Helyesen cselekszenek azok a szülők, akik gyermekeiknek örökségül hagyják a képzőművészet (fa-, üveg- és fémmegmunkálás, hímzés), a zenei művészet (altatódalok, népdalok, játékok, népi hangszerek, szokások, szertartások stb.) terén szerzett ismereteiket, tudásukat és

készségeiket. A népi dekoratív művészetnek révén megvalósul a generációk közötti kapcsolat (Biliashivskyi, 2022), (Dronova, 2016).

A pszichológusok (G. Breslav, L. Dolinska, T. Krychkovska, V. Mukhina, Z. Ogorodniychuk, O. Skripchenko és mások) megfigyelései szerint a nagyobb óvodáskor magas szintű szellemi fejlődéssel jellemezhető, a gyermek nagy kognitív tartalékkal rendelkezik. Ebben a korban az erkölcsi normák irányadóvá válnak a gyermekek viselkedésében. Különösen igaz ez a bizonyos cselekedetekért érzett büszkeségre (a felnőttek értékelése következtében). A társadalmi értékek megértése segít a gyermekeknek tudatosítani, hogy szüleik milyen szerepet játszanak a társadalomban, mi a helyük; a gyermekek büszkék lesznek szüleik szakmai sikereire. Ugyanakkor, ahogy a pszichológusok megjegyzik, az idősebb óvodáskorú gyermekeknél a társadalmi szempontból fontos motívumok felülkerekednek a személyes motívumokon (Hordii, 2021).

Figyelembe véve azt a tényt, hogy a legfontosabb jellemzője a nagyobb óvodáskorú gyermekeknek a személyiséget meghatározó karakter kialakulása, valamint a tudatosság és az önismeret alapjainak megteremtése, fontos megjegyezni, hogy ez a kor fontos szerepet játszik a nevelési folyamatban, a gyermek nemzeti tudatosságának kialakulásában. A. Bohush szerint már „...életük első napjaitól kezdve a gyermekek magukba szívják azt a nemzeti és társadalmi szellemet, amely kialakítja bennük a saját népükre jellemző személyiségjegyeket és tulajdonságokat, nem pedig más népekét” (Bohush, 2019, 54 old.).

A népi képzőművészet és a dekoratív művészet szorosan összefonódnak az emberek mágikus-rituális és gazdasági tevékenységeivel, és olyan szellemi és anyagi jellemzőket tartalmaz, amelyek a nemzet sajátosságait, az etnikai csoportok helyi különbségeit jellemzik. A népművészet a parasztok és a külvárosi lakosok szabadidejében fejlődött (hímzés, festés, húsvéti tojásfestés, fazekasság, szőnyegszövés, kosárfonás stb.). A népi kézművesség a népi alkotóművészet egyik formája (dekoratív művészeti termékek gyártása) (Kovalov, 2025).

A Kulturális Minisztérium jóváhagyta Ukrajna szellemi kulturális örökségének nemzeti listáját, amely 9 tételt tartalmaz. Erről a Minisztérium 2018. február 12-i 105. számú rendelete rendelkezik, közli a Depo.ua.

A dokumentum szerint a listára felkerült a koszivszkij festett kerámia hagyománya (jelenlegi elterjedési területe – Ivano-Frankivszk régió), a krolevecki szövés (Szumszkij régió), az opishnyanska kerámia (Poltava régió), a petrikivszkij dekoratív festészet (Dnyipropetrovszk régió), a kozák dalok Dnyipropetrovszk régióban (Dnyipropetrovszk régió), Luka község (Kijev-Svyatoshinskyi járás, Kijev régió) dalhagyománya, a „fehér a fehérben” hímzés technológiája és Reshetylivka község (Poltava régió) növényi szőnyegkészítés hagyománya, valamint az Ornek – krími tatár ornamentika és az azzal kapcsolatos ismeretek (ARK).

A népművészet és kézművesség egyik fontos helyét a fazekasság tölti be – az égetett agyagból készült különféle termékek, például edények, csempék, játékok gyártása. Ez egy igen ősi mesterség, amely a neolitikumban jelent meg, majd később a népművészet egyik ágává vált.

Az agyag formázáskor rugalmas, égetés után (kb. 900 °C) pedig elég kemény. Széles színskálával rendelkezik – a fehértől, krémszínűtől, okkersárgától a vörösig, barnáig és sötét szürkésig. A kerámiafestékek, amelyek színes agyagból (angoba) készülnek, valamint az átlátszó és dekoratív mázak varázslatos hatást kölcsönöznek a kerámiatermékeknek (Mykhalchenko, 2021).

Az ősi fazekasok kézzel formálták a termékeket, egy kosárra, kőre vagy faformára ujjal vastag agyagdarabokat ragasztva, vagy spirálisan tekerve az agyagszalagot, fokozatosan összeragasztva és kiforgatva a kúpos, hegyes aljú edényt. Az edények vastag falúak voltak, a formák nem voltak teljesen kerekek és sziluettjeik sem tökéletesek. A fazekaskorong feltalálása, amely eleinte kézzel hajtott és lassan forgó volt, majd a középkorban gyors, lábbal hajtott lett, fordulópontot jelentett a fazekasság fejlődésében. A korongon való esztergálás technika nemcsak a termelés növelését tette lehetővé, hanem annak művészi színvonalának javítását is.

A fazekasságban a népművészek többféle díszítési technikát alkalmaztak: vésés, csiszolás, karcolás, flangálás, bélyegzés és formázás. Ma a fazekasságban négyféle terméket különböztetnek meg: különféle rendeltetésű edények, szakrális tárgyak (keresztek, ikonok, gyertyatartók), játékok, lakberendezési tárgyak (kályhák, vázák, virágtartók stb.).

A XX. században növekedett a kerámiaedények gyártása. A fazekasok gabonatároló edényeket, tálakat, fazekakat, korsókat és kancsókat készítettek. A XIV. században főként olcsó és praktikus szürke edényeket gyártottak ételek elkészítéséhez, amelyeket csillagokkal, fogakkal és levelekkel díszítettek.

A XVII-XVIII. században a termékeket több színnel festették. Kiemelt helyet foglaltak el a növényi, virágos ornamentumok, figurális ábrázolások, elsősorban a tálakon és csempéken. Ebben az időben számos poltavai központ alakult: Hlynky, Zinkiv, Myrhorod, Romny, és a legjelentősebb közülük Opishnia volt.

A Dnyipro-parti fazekasok központjai: Dybincy, Kaniv, Revivka, Supky, Tsvitna stb. Podillia régióban fazekas edényeket gyártottak Barban, Bubnivcában, Haisynban, Liutychivben és Smotrychiben.

A kerámiaipar vezető központjai Nyugat-Ukrajnában Potelych, Yavoriv, Kolomyia, Pustyn, Ungvár és mások voltak. A XIX. században az egyes kerámiaipari régiók termékei bizonyos sajátosságokat nyertek, amelyek a természetes anyagok tulajdonságaitól, a gyártás technikai szintjétől, a helyi hagyományoktól stb. függtek (Beldii, 2019).

Opishne kerámia – népi kézműves iparág, amely a XIX. században keletkezett Opishne községben, Poltava régióban.

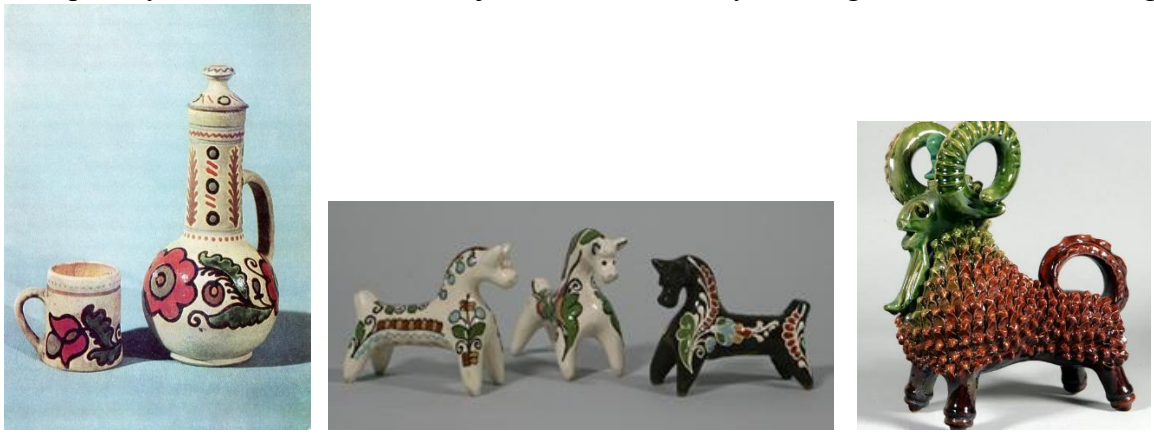
Az opishnyanska kerámia különlegessége a kék-fehér színvilág és a természetes ornamentika használata (nézd 1. ábra). A hagyományos termékeken madarak, állatok, virágok és más természeti elemek ábrázolásai láthatók.

1. ábra: Opishne kerámia. Forrás: Opishnia kerámia. (2025); Opishne kerámia művészetének remekművei (2025); Navchalno-metodychni materialy (2025);

Az opishnyansky festészet többnyire kontúros növényi ornamentika: virágok, fürtök, kalászok, ágak csokrok és koszorúk formájában (nézd 1. ábra).

Az opishnyanski edények vékony falúak, két-három színű festéssel, görbék, vonalak, pontok, valamint növényi ornamentikák – virágok, levelek, bogyók, koszorúk – formájában. Ismert helyi festési technika – flandrivka. Az ilyen ornamentumok színskálája – fehér, piros, zöld, barna színek kombinációja kis mennyiségben (nézd 2. ábra). Az opishnyanski kerámiák több fajtája különböztethető meg. Ez elsősorban háztartási kerámiák – konyhai edények, cserépedények, kancsók, vázák, játékok. Az edények magas művészi minőségűek.

2. ábra: Opishne kerámia. Forrás: Opishne kerámia művészetének remekművei (2025)

A kerámia termékek elterjedtek voltak Kárpátalján is. Ennek alapját a jelentős agyagkészletek képezték, amelyek az egész Kárpátaljai-alföldön, Ungvártól Técsőig elterjedtek. Sajnos, miután Kárpátalja egyesült a Szovjet Ukrajnával, megkezdődött a népi fazekasság hanyatlása. Ha a XX. század elején Kövesligeten 70, Gödényházán 40, Huszton 12, Dubovincén 20, Ungváron 15, Mércsén 6 fazekas volt, később a számuk csökkent. Az 1960-as években már csak Dubovincén 12, Kövesligeten 10, Irhóczon 8, Huszton 4, Magyarkomjáton és Ungváron 3-3 fazekas dolgozot, 1-2 mester volt Mércsén, Medenczén, Gödényházán, Velétén és Técsőn. Munkácson, Beregszászban és Nagyberezna városokban akkoriban megszűnt a fazekasság (Lashchuk, 1960). Ha azonban összehasonlítjuk az opishnyai kerámiát Kárpátalja kerámia termékeivel, rendkívüli hasonlóságot találhatunk (nézd 3. ábra). Alulról fehér festékkel festett és zöld burkolattal szegélyezett minták.

3. ábra: Kárpátaljai kerámia. Forrás: Ivan Gonchar Múzeum (2025).

A legősibb kárpátaljai kerámiafajta a fekete színű edény, az úgynevezett „füstölt”, amely az első évezredre és a középkorra jellemző. A kárpátaljai falusi fazekasok körében a füstölés

leghosszabb ideig Gödényháza és Kövesliget községekben maradt fenn, ahol még a XX. század elején is elterjedt volt (nézd 4. ábra).

4. ábra: Kárpátaljai„füstölt” kerámia. Forrás: (Lashchuk, 1960); Ivan Gonchar Múzeum. (2025).

Ahhoz, hogy „füstös” edényeket kapjunk, az égetés vége előtt gyantás tüzelőanyagot dobtak a kemencébe és azonnal agyaggal bedugaszolták az égőkemence összes nyílását. A füstölés nem tette lehetővé a színes agyaggal való festést, ezért a szürke termékeket mindig véséssel, sajtolással, formázással és simítással díszítették. A simítás csillogó csíkokat eredményezett a falak matt hátterén.

A füstölés keményebbé tette a cserépet és jelentősen csökkentette a folyadék áthatolását a falakon. Ezért széles körben használták, amíg ki nem szorította az üvegszerű bevonat, a máz, amelyet Kárpátalján „mallu”-nak neveznek. A díszítések a nedves falakra készültek, akár természetes színű cserépre, akár fekete, ritkábban piros vagy zöld színű mázzal (angobával) borított cserépre. Az ecset segítségével történő festésen kívül a mázas termékeket „vágással” díszítették, vagyis kis barázdákat és kis felületeket vágtak ki késsel, hogy eltávolítsák a máz rétegét a szárított tárgyról. Ezzel be is fejeződőt a díszítés. Az egyszerű rajzokat fehér és zöld festékkel festették meg (nézd 5. ábra).

5. ábra: Kárpátaljai kerámia. Forrás: (Lashchuk, 1960).

Kárpátalján, mint minden ukrán házban, az ajtó mellett, a kályhával szemben található egy „polc”, „edénytartó” – egy fa szerkezet, amelyet Ukrajna más régióiban „mysnik” vagy „sudnik” néven ismernek. Polcain tálak vannak elhelyezve, amelyek díszítik a lakást.

Ezenkívül, egy régi szokás szerint a házak falait, különösen a hegyvidéki falvakban (az alföldön ez a szokás kialakulóban van), dekoratív tálakkal díszítik. Ezek kicsik, gazdagabban festettek, mint a szokásosak. Formájukban a kárpátaljai tálak megőrizték a mai napig az ősi hagyományokat. A legelterjedtebb tál, amely minden településen megtalálható, csak kis helyi

eltéréseket mutat. A tálak fő típusai arányaiban szinte megegyeznek a Dnyipro-medence középső részén.

A régi típusú, nem mázolt cserepek, mind a fekete, mind a természetes színűek, vésett (gravírozott) díszítéssel rendelkeznek, amelyet szög, pálcika, fésű, köröm vagy ujj segítségével készítettek. Ezek a csíkok, görbék, gödrök, barázdák, hornyok, amelyek fény-árnyék hatást kölcsönöznek az edényeknek.

Pontosan ez a festés díszítette a XI-XIV. században a kézművesek termékeit mind a kijevi, mind a volodimir-galíciai államok területén. Ez jelentős változások nélkül szinte egész Ukrajnában fennmaradt a mai napig, és a magyar fazekasság az ukránoktól vette át. Ezt igazolja, hogy a mai napig ezt a díszítési rendszert a magyar fazekasok „orosz díszítésnek" nevezik (Lashchuk, 1960).

A XX. századi fazekasság díszítő motívumaiban a következő elemeket különböztetjük meg:

1. Pálcika, vagy „zsinór" — egyenes sáv, amelyet Ukrajna más területein „csíkként" vagy „golyóként" neveznek;

2. Kanyargós vonal – hullámzó vonal. A kanyargós vonal, akárcsak a pálcika, mind szarvakkal[11], mind véséssel készül;

3. Pontok – kör alakú pontok sora, egy vonalon elhelyezve;

4. Csíkok – rövid vonalak, amelyek csíkot alkotnak;

5. Pont – nagy kör pontokkal körülvéve;

6. „Csillag" – 4 nagy pont;

7. Ötágú csillag;

8. Pöttyös pálcika – két pálcika között fehér pöttyös sáv;

9. Pöttyös görbe;

10. „Csipka" – félkört, ívet alkotó pöttyök;

11. „Kocka" – 6-8 pont egy méretben, amelyek egy nagy pontot vesznek körül;

12. „Greznyky" – 3 vagy 6 nagy pont, amelyek háromszöget alkotnak, amely szőlőre emlékeztet;

13. „Kocska" – négyzet, amelyet 4 vagy 9 nagy pont alkot. Néha négyzet alakú keret zárja körül őket;

14. „Okolyecko" – spirál, amely szarvval készitették;

15. Ujjak – 3-5 vonal, amelyek ujjakra emlékeztetnek;

16. Pálcikák – több vonal, mint az ujjaknál;

[11] egy tehénszarv, amelybe egy tyúk tollat (néha egy szalmával meghosszabbítva) szúrtak. A szarv megdöntésekor a keskeny nyílásból egyenletes festékcsík jön ki.

17. Íves vonal pálcikákkal és íves vonal levelekkel, amelynek mindkét oldalán mélyedésekben pálcikák vagy levelek vannak;

18. Koszorú, vagy „pofon” – görbület díszekkel, amely körbeveszi a tárgyat;

19. „Rúza” – általános elnevezés minden virágszerű kombinációra;

20. „Komanyica” – lóhere – 3-4 nagy folt, „bevágással” kialakítva, két pálcikával és farkincával;

21. Szerencsés – lóhere négy szirommal-folttal;

22. Makk;

23. Csengettyűk – csengettyűk, amelyek rügyekre is emlékeztetnek;

24. „Kosytsia-bolyanka” — egy kis fa, amelynek minden ágán egy pont található. Mindezek az elemek ornamentális csíkokká vagy folytonos motívumokká fonódnak össze és a mesterek kezei alatt egyedi, eredeti dekoratív kompozíciókká alakulnak (Lashchuk, 1960, 49-51 old).

Az észak-kárpát-vidéki kerámiafestészetben két irányzat, lényegében két dekoratív festészeti iskola különböztethető meg:

1. A vörös (pontosabban természetes színű) cserép festése szarvakkal és ecsettel, amelynek csúcspontja a Dubovinkai művészet.

2. Fekete alapon „vágással” és szarvakkal történő festés, amelyről Irhócz község híres. Ennek egy változata Ungváron fejlődött ki.

Mivel ezek a minták nagyon egyszerűek, a gyermekek könnyen megtanulják és használni tudják.

Petrykivsky festészet – népi művészeti iparág, amely dekoratív tárgyak gyártására specializálódott: tálak, játékok, dobozok, húsvéti tojások stb. (nézd 6. ábra).

6. ábra: Petrykivsky festészet. Forrás: Encyclopedia of Modern Ukraine; (2025). Pomer (2025).

A petrykivsky festészet művészi alapját a parasztházak belső tereinek díszítő festésének hagyományai képezik (nézd 7. ábra).

7. ábra: A petrykivsky díszítés

Forrás: Pomer (2025).

8. ábra: A kalocsai díszítés

Forrás: Kalocsai népművészet (2025).

A petrykivsky festészetben a növényi motívumok dominálnak. A növényi ornamentikában különböző virágokat (asztrálok, dahlia, rózsák, kamillák) és gyümölcsöket ábrázolnak, amelyeket fantáziadús kompozíciókba, vázákba és bokrokba kombinálnak. Néha, a növényi mintákat emberek, madarak és állatok ábrázolásával kombinálják. Mint látjuk, ha össze hasonlítunk a 6-s, 7-s, 8-s és 9-s ábrát, láthatjuk, hogy nagyon hasonlít a kalocsai mintára.

9. ábra: Kalocsai minta. Forrás: Kalocsai pingálás. (2025); Díszes kalocsai. (2025)

Az óvodai oktatási folyamatban a kisgyermekeknél vidám, színes dekoratív festészetet használnak, mint önálló dekoratív művészeti ágat.

A dekoratív festészet alapja az asztali festészet volt, amellyel a népművészek a falusi házak falait díszítették: az ajtók, ablakok körül, a tető alatt. A helyiség belsejében a kályhákat, mennyezeteket, falrészeket festették meg.

A festés nem csupán díszítés, hanem a népművészet sajátos szimbolikus nyelve is (Biliashivskyi, 2022).

A dekoratív festmények, mint más dekoratív művészeti ágak, közel állnak a gyermekekhez és érthetőek számukra. Őszintén és egyszerűen közvetítik a környező élet szépségét. A gyermekek könnyen felismerik a népművészek alkotásaiban az ismerős virágokat, bogyókat, madársziluetteket.

A népi festészet nagy jelentőséggel bír a gyermekek esztétikai és művészeti nevelésében a mai óvodai oktatásban (Myskova, 2020).

A modern oktatási és nevelési programok az óvodai oktatatói intézményekben előírják a dekoratív művészetek műveinek felhasználását nemcsak az óvodások esztétikai érzékének és hazafiságának fejlesztése érdekében, hanem kreatív képességeik fejlesztése érdekében is.

A gyermek által korábban látott minták nem maradnak teljes egészében az emlékezetében, de gazdagítják a képzeletét. A gyermek a minták elemeit a maga módján kombinálja, újakat talál ki, ami elősegíti a kreatív kezdeményezőkészség és az aktivitás fejlődését (nézd 8. ábra). A dekoratív munkák önálló elvégzése lehetőséget ad a gyermekeknek a precízség, önállóság és a társaik kreatív eredményei értékelése képességének elsajátítására.

10. ábra: Gyermek munkák. Forrás: saját készitésű fotó

A dekoratív tevékenységek órarendje a következő feladatokat tartalmazza:
- az esztétikai érzékelés fejlesztése a díszítőművészetek – festészet – közvetlen megismerése révén;
- a gyermekek megtanítása a díszítő festészet jelentőségének és szépségének megértésére;
- a minták kompozíciójának megtanítása különböző formájú papíron, térbeli és sík tárgyakon;
- megtanítani a színek és árnyalatok harmonikus kombinálását a díszítő festészetben;
- elsajátítani a díszítő festészet technikai fogásait;
- megtanítani a kollektív munkák elvégzését, panelek összeállítását különálló dekoratív mintákból az ismert motívumok alapján.

A népi dekoratív művészetet a színek élénksége és gazdagsága, a színkombinációk harmóniája vagy kontrasztja, a formák tisztasága és átgondoltsága, valamint a kompozíció egyszerűsége jellemzi. A díszítőművészet számos ága ornamentikájának szerves részét képezik a növényi motívumok.

A gyermekeknek a dekoratív festészet alkotásait bemutatva a pedagógus elmeséli, hogy az emberek ilyen festményekkel díszítették lakóhelyüket. A falakra, kemencékre különböző virágokat, leveleket, rügyeket festettek. Ma ilyen szép mintákat papírra, dobozokra, tányérokra festenek. Mintás leveleket, színes virágokat rajzolnak, amelyek hasonlítanak a kamillára, dáliára, viburnumra és a bogyós gyümölcsökre. Az ilyen virágokat és leveleket a művészek a természetben figyelik meg, de a maguk módján rajzolják meg, olyan színekkel, amelyek a növényekben nem fordulnak elő, de a rajzon nagyon szépek.

A festészet megismerése során a gyermekeknek a feladatként megadottnál bonyolultabb rajzokat is meg lehet mutatni, hogy gazdagodjon a képzelőerejük. A megfigyelések tartalmának a gyermekek számára érthetőnek kell lennie. Meg kell tanítani a gyermekeket arra, hogy észrevegyék a szép dolgokat az óvodában és otthon.

A különböző ukrán régiókból származó játékok (csakúgy, mint az edények, sípok, fából készült tárgyak, kivágott papírfigurák, húsvéti tojások, falfestmények) meghatározott sajátosságokkal

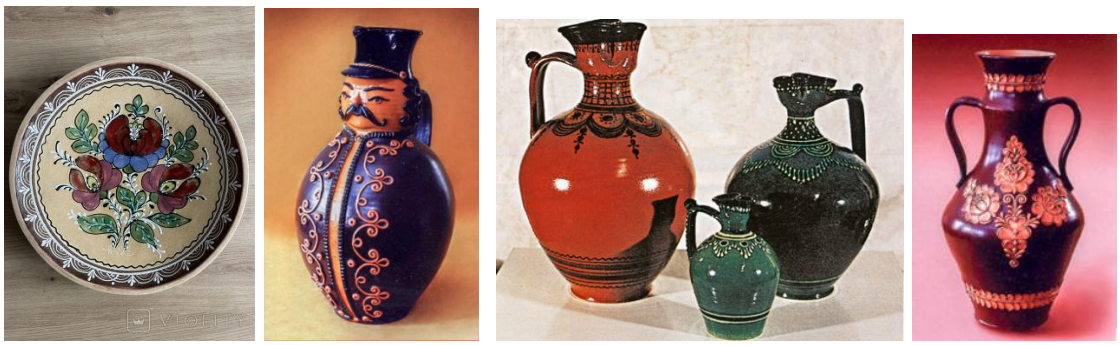
rendelkeznek, amelyek a táj és éghajlati, földrajzi adottságoktól (hegyek, síkság, sztyepp, erdős területek, rétek és tavak stb.), a lakosság többségének foglalkozásától, történelmi tényezőktől és szertartási hagyományoktól függenek. Így a Polisszjában és a sztyeppes Dél-Ukrajnában készült játékok általában különböznek egymástól mind tematikus és cselekménybeli preferenciák, mind az anyagok választása és azok plasztikai lehetőségei tekintetében. Vannak helyi dekoratív és kolorisztikai preferenciák, bizonyos ornamentális formák és motívumok iránti vonzódások is (Tananyag az ukrán népi játékok kurzushoz, 2017).

Az Ungvári Skanzen kerámia gyűjteménye évek alatt alakult ki és ma is folyamatosan bővül. Körülbelül 1400 darabot számlál. A gyűjtemény két csoportra osztható: hagyományos népi kerámia és népi mester-keramikusok alkotásainak gyűjteménye, amelyek a XX. századi Kárpátalja legismertebb kerámia-központjait képviselik és amelyek a kerámia-tárgyak művészi kialakításának sajátos technikáival tűntek ki.

A kiállításon kancsók („dovzánki”), edények, tányérok, tálak, csészék („gornjatka”) láthatók a Perecsenyi, Ungvári, Szolyvai, Ilosvai, Szőlősi, Técsői, Rahói és Ökörmezői járásokból. A gyűjteményben kiemelkednek a híres mesterek – Mihály és Iván Halász, Vaszil Gazdík és Anna Kushnirenko – gyűjteményei, akik az Ilosvai járási Irhócz községből származnak; Mihály Lemko munkái Huszt városából; Fjodor Sidej munkái a Nagyszőlősi járási Dubovinka községből. A kortárs mesterek közül a kiállításon láthatók Oleksandr Dvorak (Ilosva), Hidi Endre (Nagydobrony) és Magdalina Puglik-Beleny művei.

A kiállítás különálló csoportját 11 használati kerámia tárgy alkotja, amelyek Mihail Belen magángyűjteményéből származnak. Ezek főként a XIX. századból származó tárgyak, amelyek mind formájuk, mind díszítésük tekintetében ritka példányok a kerámia edények között (a Kárpátaljai Megyei Területi Közigazgatás Kultúraügyi Osztálya, 2024).

Kiemelnénk Hidi Endre (Nagydobrony) munkásságát, mely magába foglalja az ukrán és magyar díszítő technikák egyvelegét.

9. ábra: Hidi Endre (Nagydobrony) munkássága. Forrás: Hidi Endre (2025).

Hogy felmérjük az ukrán és magyar díszítőművészet elemeinek felhasználását a Kárpátaljai óvodákban elkészítettünk egy 23 pontból álló kérdőívet, melyet szétosztottunk 85 magyar oktatási nyelvű nagycsoportban dolgozó óvodapedagógus között. Az alábbi kérdésekre kerestük a választ: Milyen gyakran használják a díszítőművészet (pl. ragasztás, rajzolás, agyagozás, hímzés, festés) elemeit a gyermekekkel való munkában? Mely művészeti formákat alkalmazzák leggyakrabban? Véleményük szerint, a díszítőművészet hozzájárul-e a gyermekek nemzeti identitásának formálásához? Ismerik-e az ukrán népi festészetet (pl. petrykivka festészet, koszivi kerámiafestés, opisnyai kerámia)? Ismerik-e a magyar népi festészetet (pl.

kalocsai, matyó, székely motívumokat)? Milyen gyakran építik be az ukrán motívumokat (díszeket, szimbólumokat, színeket) a munkájukba? Milyen gyakran építik be a magyar motívumokat? Véleményük szerint miben hasonlítanak az ukrán és a magyar festett motívumok? (pl. virágminták, élénk színek, természet szimbolikája); Véleményük szerint miben különböznek az ukrán és a magyar festett motívumok? (pl. színhasználat, kompozíció, szimbolika, technika); Kombinálja-e az ukrán és a magyar népművészet elemeit a foglalkozások során? Milyen értékeket lehet közvetíteni a gyermekeknek a népi festészet által? Továbbá, arra is kíváncsiak voltunk, hogy milyen nehézségekkel szembesülnek a díszítőművészet alkalmazásában? Mire van szükségük a hatékony munka érdekében a nemzeti motívumok használatában? Milyen formában tartanák leghasznosabbnak a továbbképzést ezen a területen? Véleményük szerint, hogyan lehetne fejleszteni az ukrán és magyar népi festészet alkalmazását az óvodai nevelésben a gyermekek nemzeti identitásának formálása érdekében?

A kérdőív három fő területet mért fel:

1. A díszítőművészet használatának gyakorlatát (mi történik a valóságban).
2. A pedagógusok hozzáállását és tájékozottságát (hogyan értékelik ezt).
3. Problémákat és fejlődési lehetőségeket (mi akadályozza és mi segítheti).

Az óvodapedagógusok körében végzett kérdőíves vizsgálat adatfeldolgozásának menete ezekből a kutatási lépésekből állt:

1. Kérdőívek begyűjtése (online vagy papíralapú formában).
2. Elsődleges feldolgozás: a válaszok teljességének ellenőrzése, anonimizálás és adatok rögzítése táblázatban.
3. Kódolás: a zárt kérdések numerikus kódolása, a többválasztós kérdések bináris kódolása (0/1), a nyílt kérdések tartalomelemzése.
4. Kvantitatív elemzés: a válaszadók demográfiai jellemzőinek és gyakorlatának statisztikai feldolgozása, diagramok készítése.
5. Kvalitatív elemzés: a hasonlóságok és különbségek azonosítása az ukrán és a magyar népi díszítőművészetben, a pedagógusok javaslatainak kategorizálása.
6. Integrált elemzés: a kvantitatív és kvalitatív eredmények összevetése, összefüggések feltárása.
7. Következtetések levonása: a pedagógusok ismereteinek és gyakorlatának szintje, nevelési potenciál, problémák és szükségletek, valamint javaslatok az óvodai gyakorlat fejlesztésére.

Összegezve, ezekre az eredményre jutottuk.

A 10. ábra bemutatja, hogy az óvodapedagógusok milyen gyakorisággal alkalmazzák a díszítő festés elemeit a mindennapi nevelési gyakorlatban.

10. ábra Milyen gyakran használja a díszítő festés elemeit?

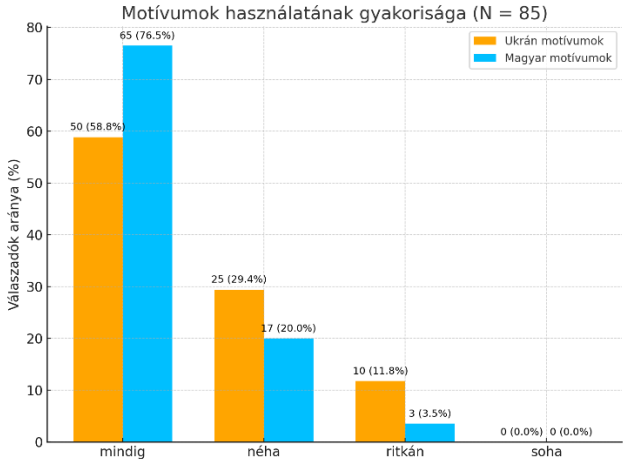
Mint látjuk, legtöbben hetente többször használják a díszítő festés elemeit.

A 11. ábra szemlélteti a pedagógusok véleményét arról, hogy a díszítő festés milyen mértékben segíti a gyermekek nemzeti identitásának kialakítását.

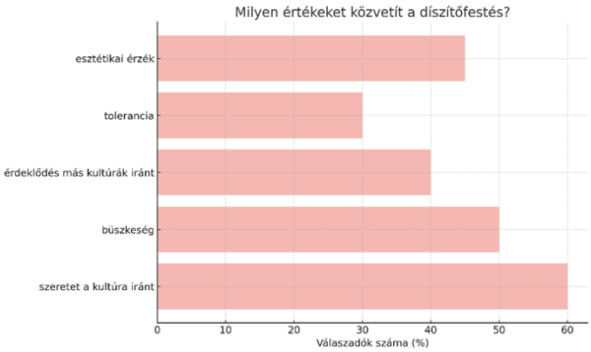

11. ábra A díszítő festés milyen mértékben járul hozzá a nemzeti identitás formálásához?

Az oszlopdiagram (nézd 12. ábra) összehasonlítja az ukrán és a magyar motívumok alkalmazásának gyakoriságát az óvodai foglalkozások során. Mint látjuk, az óvónők 76,5% mindig igyekszik használni a magyar motivumokat és 58,8 % az ukránt, olyan aki soha nem használja – nincs. Elenyésző mennyiségű válaszok érkeztek, hogy az ukrán és magyar motivumokat, csak néha használják. Vagyis, csak a programban előírt témákon.

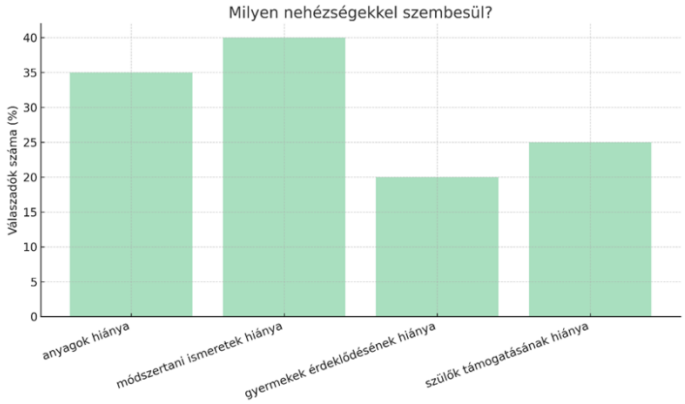

12. ábra Motívumok használatának gyakorisága (ukrán és magyar)

A 13. ábra azt mutatja, hogy a pedagógusok szerint milyen nevelési és értékformáló hatással bír a díszítő festés (pl. kultúra iránti szeretet, tolerancia, esztétikai érzék).

13. ábra Milyen értékeket közvetít a díszítő festés?

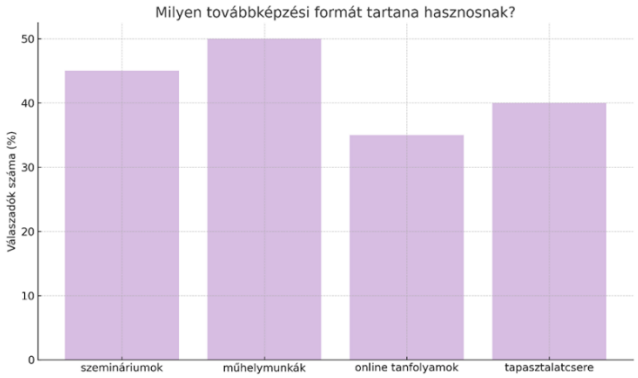
Az 14. diagram felsorolja azokat a problémákat, amelyek akadályozhatják a díszítő festés szélesebb körű alkalmazását (anyagok hiánya, módszertani nehézségek, szülői támogatás hiánya).

14. ábra Milyen nehézségekkel szembesül?

Mint látjuk, legtöbb problémát az óvónőknek a módszertani ismeretek és az anyagok hiánya okozza.

A következő ábra bemutatja, hogy a pedagógusok mely képzési formákat tartják a leghasznosabbnak a díszítő festés hatékonyabb beépítéséhez az óvodai gyakorlatba. Az óvónők 50%-a a műhelymunkát tartja a leghatékonyabb módszernek a díszítő festés elsajátítása céljából.

15. ábra Milyen továbbképzési formát tartana hasznosnak?

ÖSSZEFOGLALÁS

A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy a kárpátaljai magyar tannyelvű óvodákban dolgozó pedagógusok rendszeresen alkalmazzák a díszítőművészet különböző formáit, különösen a festést és a rajzolást, míg a hímzés és az agyagozás ritkábban fordul elő. A kérdőíves felmérés és a diagramok tanúsága szerint a magyar népi motívumokat (például kalocsai, matyó, székely) gyakrabban használják, míg az ukrán népművészet elemei (például petrykivsky festészet, koszivi és opisnyai kerámia) ritkábban jelennek meg a mindennapi pedagógiai gyakorlatban. A pedagógusok egyértelműen úgy vélik, hogy a díszítőművészet hozzájárul a gyermekek nemzeti identitásának formálásához, fejleszti a közösségi érzést és erősíti a kulturális gyökerekhez való kötődést. A válaszok alapján az ukrán és magyar motívumok között számos hasonlóság figyelhető meg (élénk színhasználat, természetközpontú szimbolika, virágminták), ugyanakkor különbségek is fellelhetők, főként a színharmóniában, a kompozíciós megoldásokban és a technikai sajátosságokban. A pedagógusok a népi díszítőművészetet értékes eszköznek tartják a kulturális örökség átadásában, azonban hiányolják a korszerű módszertani segédanyagokat és a továbbképzési lehetőségeket. A hatékonyabb munka érdekében vizuális segédanyagokat, gyakorlati útmutatókat és rendszeres szakmai képzéseket tartanánk szükségesnek, amelyek elősegítenék a magyar és ukrán népi motívumok tudatosabb és integráltabb alkalmazását az óvodai nevelésben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A Kárpátaljai Megyei Területi Önkormányzat Kultúraügyi Osztálya (2024). Sohodni u Zakarpatskomu muzei narodnoi arkhitektury ta pobutu vidkryly vystavku «Keramika Zakarpattia: vid tradytsii do suchasnosti». URL:https://surl.li/dxvbdj

A Nemzeti Oktatási Minisztérium (2022). 527. sz. levele „Néhány kérdés a nemzeti-patrióta nevelésről az ukrán oktatási intézményekben”. URL: https://surl.li/ajdznk

A Nemzeti Oktatási Minisztérium stratégiai terve 2027-ig. (2025). [Stratehichnyi plan diialnosti MON do 2027 roku]. URL: https://mon.gov.ua/strategichniy-plan-diyalnosti-mon-do-2027-roku

Biliashivskyi, Mykola (2022). Ukrajinai népművészet. 2-he vyd. Kharkiv: Vydavets Savchuk O. O., 168.

Beldii O. V. (2019). A szín szimbolikája a vallási kultúrákban: dys. … kand. filosof. nauk: 09.00.11. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. Kyiv, 249 s.

Bohush, Alla (2019). Válogatott tudományos-pedagógiai cikkek. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 304 s.

Csehiová, A. & Tóth-Bakos, A. (2022). Művészet - Edukáció - Terápia : Inspirációk, kölcsönhatások, interdiszciplináris megközelítések. Komárom. Selye János Egyetem.

Díszes kalocsai minta számfestő. (2025). URL: https://surl.li/qvulyx

Dr. Péter Lilla PhD. (2025). A nemzeti identitástudat megalapozásának lehetőségei óvodáskorban a projektmódszer által. Articles. 116-124. URL: http://www.pedkat.pl/images/czasopisma/pkw2/art11.pdf

Dronova, O. O. (2016). Nemzeti nevelés óvodások számára az ukrán népművészet eszközeivel. Nauk. visn. Pivdennoukr. nats. ped. un-tu im. K. D. Ushynskoho. № 6. S. 62–67.

Encyclopedia of Modern Ukraine. (2025). Shulyk Nadiia Mytrofanivna URL: https://esu.com.ua/article-883001

Hidi Endre (senior) Munkák portfóliója (2025). URL: https://zakarpat.brovdi.art/khudozhnyky/myttsi-zakarpattia/gidi-endre-starshij#parentHorizontalTab2

Hordii N. (2021). A hazafias érzelmek nevelése idősebb óvodáskorú gyermekekben a gyermekirodalom segítségével. Osvitni obrii № 1(52), S. 57 – 62.

Ivan Gonchar Múzeum. (2025). Kerámia. URL: https://old.honchar.org.ua/halereya/keramika/

Kalocsai pingálás. (2025). URL: https://www.szepmagyarorszag.hu/magyar/oldalak/kalocsai_pingalas/

Kovalov, Oleksandr. (2025). A népművészet szerepe a személyiség formálásában. URL: https://ukped.com/statti/skarbnichka/7430-rol-narodnoho-mystetstva-uformuvanni-osobystosti.html 77

Kysil, N. V. (2016). Kis hazafiak iskolája. Oktatási projekt idősebb óvodáskorú gyermekekkel. Kharkiv: Vydavnytstvo «Osnova», 221 s. (Seriia «ZDO. Vykhovateliu»).

Lashchuk, Yu. (1960). Kárpátaljai népi kerámia. Uzhhorod. 50 s.

Mykhalchenko N. M. (2021). Nemzeti-patriotikus nevelés az óvodai oktatási intézményekben: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia dystantsiinoho navchannia. Mykolaiv: SPD Rumiantseva H. V., 206 s. 58, s.19.

Myskova N. M. (2020). A óvodáskorú gyermekek hazafias nevelése az óvodai oktatási intézményben. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh, № 69, T. 1. S.102-105.

Navchalno-metodychni materialy. Opishnia kerámia. (2025). URL: https://svitdovkola.org/metodic/yds1/7/media9

Opishnia kerámia. (2025). URL: https://shop.opishne-museum.gov.ua/

Opishne kerámia művészetének remekművei. (2025). URL: https://spadok.org.ua/narodni-promysly/shedevry-goncharnogo-mystetstva-opishni

Pomer naistarshyi z maistriv petrykivskoho rozpysu. (2025). URL: https://life.pravda.com.ua/culture/2018/04/26/230588/

Reho, Anna (2018) A multikulturális oktatás és az etnikai tolerancia kialakulása Kárpátalja óvodai nevelési intézményeiben. *Képzés és gyakorlat.* 16. Évfolyam 2. Szám. 147-154. Doi: 10.17165/tp.20118.2.11. URL: http://trainingandpractice.hu/?q=hu/kurrens-folyoirat

Reho, Anna, Piroska Demény (2024). A háború hatása az óvodáskorú gyermekek életére. *Vektory rozvytku suchasnoi osvity: dukhovnist, vzaiemodiia, komunikatsiia, kompetentnist*: monohrafiia. N. M. Avsheniuk, H. V. Tovkanets ta kolektyv avtoriv. Uzhhorod: RIK-U, c. 364-379.

Sukhomlynskyi, Vasyl. (1977). Válogatott művek öt kötetben. Harmadik kötet.Vybrani tvory v piaty tomakh. Tom tretii. Kyiv, vydavnytstvo "Radianska shkola", stor. 53 - 55.

Tananyag az ukrán népi játékok kurzushoz óvodapedagógia szakos hallgatók számára (nappali, levelező tagozatos hallgatók és IPO hallgatók (2017). Kh.: KhNPU imeni H.S.Skovorody, 122 s.

Tóth-Bakos, A. & Csehiová A. (2023). Zene az inklúzió jegyében – Alternatív zenepedagógiai és zeneterápiás irányzatok a komplex fejlesztés és a befogadó nevelés jegyében. Komárom. Selye János Egyetem.

Voloshyna N. (2009). Filozófiai nézetek a patriotizmus lényegéről, mint az információs biztonság információs-pszichológiai összetevőjéről. *Suchasni informatsiini tekhnolohii u sferi bezpeky ta oborony. № 1 (4). S. 72–75.19, s. 72.*

Vyshnevskyi, O. (2014). A mai ukrán fiatalok nevelésének ideálja és az ukrán nemzeti karakter. *Osvita*. Berez. (№ 12). S. 6–7.

https://doi.org/10.36007/5390.2026.479

EXPERIMENTAL SET-UP: AI MEETS ANTI-PROVERBS

Márk CSÓKA[12] **- Anna T. LITOVKINA**[13] **- Andrea PUSKÁS**[14]

ABSTRACT:
The present study is devoted to the experiment we conducted in February 2025, the goal of which was to explore how AI evaluates and understands the humor of anti-proverbs (i.e., deliberate proverb innovations), as well as how it can create its own humorous content. Our discussion is organized in two parts. In the first, introductory part of the study we first address the background of anti-proverb research and terminology. Afterwards, we explore the relation of AI, humor and creativity, as well as AI and proverbs. The second, and main part of the article addresses the experiment itself. We discuss how our experiment was set up and conducted. We outline the main goals of our experiment and our hypotheses. Furthermore, we describe the selection of anti-proverbs in the questionnaire for the experiment. Last but not least, we introduce how our communication with AI was set up. The second part of the study is followed by Conclusion and Implications for further research. At the end of the study Appendix is given, which is followed by a list of References.

KEYWORDS:
anti-proverb, proverb transformation, ChatGPT, AI, humor evaluation, humor creation, Mistral Le Chat, DeepSeek, Gemini

INTRODUCTION

At first attention will be given to the background of anti-proverb research and terminology, as well as to description of two sociolinguistic surveys addressing evaluation of humor of Anglo-American and Hungarian anti-proverbs conducted by Anna T. Litovkina. In the second part of Introduction we will explore the relation of AI and humor, as well as of AI and proverbs.

Anti-proverbs

For centuries, proverbs have provided a framework for endless transformation. In recent decades, the modification of proverbs has reached such proportions that sometimes we can even encounter more proverb transformations than traditional proverbs. Wolfgang Mieder has invented the term *anti-proverb* (or in German *Antisprichwort*) for such deliberate proverb innovations, also known as alterations, parodies, transformations, variations, wisecracks, mutations, twisted proverbs, or fractured proverbs. This term has been widely accepted by proverb scholars around the world as a general label for such innovative alterations and reactions to traditional proverbs: *антипословица* (Russian), *anti-proverb* (English), *anti(-)proverbe* (French) (see the general discussion of the genre of anti-proverbs in (Hrisztova-

[12] PaedDr. Csóka Márk, PhD., J. Selye University, Faculty of Economics and Informatics, Department of Informatics, csokam@ujs.sk
[13] Dr. habil. T. Litovkina Anna, PhD., J. Selye University, Faculty of Education, Department of English Language and Literature, litovkinaa@ujs.sk
[14] doc. PaedDr. Puskás Andrea, PhD., J. Selye University, Faculty of Education, Department of English Language and Literature, puskasa@ujs.sk